בעזהשי"ת

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר, אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד, ויאמר אברם ה' אלקים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי וגו', הן לי לא נתתה זרע וגו' (טו א - ג).

ולכאורה יש להבין מהו שייכות הדברים, מה שהקב"ה בישר לו אנכי מגן לך, ואברהם שאל, הן לי לא נתתי זרע. והוא תמוה.

ויש לומר בהקדם מש"כ **הייטב לב** (פ' ראה אות ג') לפרש הגמרא (בבא בתרא עח:) **אהא דכתיב** (במדבר כא כז) על כן יאמר המושלים, אלו המושלים ביצרם, באו חשבון, באו ונחשוב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, ואם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא, ע"כ. ויש להבין איך המושלים ביצרם יאמרו כן, הלא זו מאהבת השכר ויראת העונש, וכבר אמרו חז"ל (אבות א ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ומבאר על פי אמרם ז"ל בקידושין (מ:) ת"ר לעולם יראה האדם את עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו וכל העולם לכף זכות, עבר עבירה אוי לו שהכריע את עצמו וכל העולם לכף חובה, וכבר כתבו המפורשים הא דאין לעשות מצוה מכח שכר ועונש, היינו בשביל עצמו, כי הוי ליה כאלו עושה לצורך עצמו, אבל בשביל שכר ועונש של כל העולם, זה ודאי ראוי ונכון לעשות מצוה לזכות הרבים ולהציל נפשות ישראל.

והן הן דברי הגמרא, כי הבלתי מושלים ביצרם עושים מכח חשבון של עצמם, אבל המושלים ביצרם יאמרו באו ונחשוב חשבונו של 'עולם' דייקא מה שהעולם נידון על פי הרוב, ואם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא, כי זה אחת ממצות שבין אדם לחבירו בכלל גמילת חסדים לתומכו ולסעדו להכריע כל העולם לכף זכות, ועל כיוצא באלו אמרו (פאה א א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, ופירש הרמב"ם ז"ל (בפירוש המשניות) בעבור שנהג מנהג טוב בין אדם לחבירו ימצא טוב בעולם הזה, ועל מעשה המצוה שעשה רצון קונו על זה ימצא טוב לעולם הבא, עכדה"ק ודפח"ח.

והנה **בקדושת יום טוב** (ריש פ' שופטים) הקשה על דברי הגמרא הנ"ל, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו וכל העולם עמו לכף זכות וכו', הלא לפי המבואר ברעיא מהימנא (צו כח:) על הפסוק (ויקרא ו ו) אש תמיד תוקד על המזבח, דא אורייתא, דאתמר בה (ירמי' כג כט) הלא כה דברי כאש וגו', לא תכבה, לפי"ז ודאי עבירה אינה מכבה תורה, אבל עבירה מכבה מצוה ואם כן איך מלתא דפשיטא הוא, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, אולי ח"ו עבר עבירה מקודם, ואם כן העבירה מכבה את המצוה. ומיישב כי יש מצוה כגון תפילין ומזוזה שאנו מקיימין לקיים מה שנצטוינו הבורא ב"ה בסיני, ויש מצות שמלבד מה שמקיימין המצוה עצמה נגרר גם מצוה אחרת עמה, כגון קריאת שמע שמלבד מה שמקיים מצות קריאת שמע יש בו ג"כ מצות תלמוד תורה, והגם שעבירה מכבה מצוה מ"מ אינו מכבה תורה, וזהו שאמרו עשה מצוה 'אחת' היינו מצות 'אחד' שהוא קריאת שמע אז אשריו שהכריע את העולם לכף זכות, כי מצוה כזו שיש בה תלמוד תורה עבירה אינה מכבה אותה. וכן בענין מצות לימוד התורה בעצמו, אשר מלבד שמקיים מצות לימוד התורה יש בה ג"כ סגולת התורה, אשר אין עבירה מכבה אותה לעולם, ויש בזה להכריע את כל העולם לכף זכות. עכ"ד הנחמדים.

ונראה לענ"ד להוסיף על דבריו, כי במצות פריה ורביה, שהאדם נושא אשה להעמיד בית נאמן, יש בה גם כן סגולה זו, כי מלבד מה שמקיים ציווי הבורא ית"ש בעצמה, גם עוסק בקיום העולם להקים דורות נאמנים לה' ובנים ובני בנים שיעסקו בתורתו, ויש בזה ג"כ סגולת התורה ואין עבירה מכבה את המצוה, וזהו ביאור מה שהביא רש"י (פ' בראשית) **בראשית, בשביל תורה שנקרא ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית**, כי בהני תרי רעי יש בהם משום קיום העולם, כי ע"י לימוד התורה וע"י מצות פרו ורבו, אף שעוסק בשביל קבלת שכר, מ"מ נכון לבו בטוח בה', כי מכריע את כל העולם לכף זכות. ובכה"ג מותר לעשות ע"מ לקבל שכר, ובכלל השכר בהאי עלמא הוא שמצלת אותו מן החטא, כמבואר בדברי חז"ל (קידושין לט:) **'אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא, אמאי לא אגין מצות עליה כי היכי דלא ליתי לידי הרהור'**.

וזהו ביאור הכתוב, שאמר הקב"ה לאברהם, **אנכי מגן לך**, היינו שישמור אותו מן החטא, ועוד, **שכרך הרבה מאוד**, שיהי' לו שכר טוב בעולם הזה, ועל כרחך מפני שזכה להכריע את כל העולם לכף זכות, לזה אמר לו אברהם, האיך אזכה לזה, **הן לי לא נתתה זרע**, ואין אני יכול לקיים מצות פרו ורבו, מצוה שאין עבירה מכבה אותה, והאיך אהי' בטוח במצותי שיתקיים לעד ויכריע את העולם לזכות, **ויאמר לו כה יהיה זרעך וגו'**, ובשרו שיזכה להעמיד דורות נאמנים לה' ולתורתו, ועי"ז יזכה להכריע את כל העולם לזכות.

❖ ❖ ❖

ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה (יב ב)

וברש"י, ואברכך בממון, ולכאורה תמוה הלוא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולמה הבטיח לו הקב"ה לאברהם שבשכר הליכתו יזכה לטוב עוה"ז.

ויש לומר עפ"י דברי הגמרא (ברכות י.) אהא שאמר לו ישעי' הנביא לחזקי' המלך (ישעי' לח א) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו', כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, אמר ליה מאי כולי האי, אמר ליה משום שלא עסקת בפרי' ורבי'. ע"כ. ויש להבין דהא חזקי' לא שאל אותו מפני מה נענש, כי ידע הא דכתיב (מלכים א ח מו) כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אך שאל אותו מאי כולי האי, ור"ל מפני מה הגיע לו עונש גדול בזה ובבא, וא"כ מאי השיב לו משום דלא עסקת בפרי' ורבי', ואכתי קשה מאי כולי האי, כי על זה אין מהראוי שיענש עונש גדול כזה.

וכתב **בישמח משה** (פ' ראה) לתרץ על פי מה שכתב העקרים (מאמר רביעי פרק לו - לח) כי לפי שורת הדין ראוי שיהא העונש נצחי והשכר זמני, אבל הבורא ב"ה רב חסד מטה כלפי חסד (ראש השנה יז.), ומנהיג את עולמו ברחמים, שיהי' השכר נצחי לאוהביו ולשומרי מצותיו, והעונש זמני, (עיי"ש טעמא דמילתא באריכות). ולפי"ז נראה ליתן טעם נכון, כי על החטא שלא עסק בפרו ורבו, ראוי להעמיד על קו הדין, שיענש עונש נצחי בזה ובבא, דהא איתא (ב"ר יב טו) שמתחילה עלה במחשבה לברא את העולם בדין, וראה שאין העולם מתקיים, עמד ושיתף מדת הרחמים, נמצא דהא דהקב"ה נוהג עם בריותיו במדת הרחמים אינו רק בשביל קיום העולם, ומי שאינו עוסק במצוה זו של פרו ורבו, הרי אינו חושש על קיום העולם, דלא תוהו בראה לשבת יצרה (ישעי' מה מח), נמצא נשאר עומד על תחילת המחשבה שנברא במדת הדין, ועל פי זה יובן כי משום שלא עסק חזקי' בפו"ר מוכח שאינו חושש לקיום העולם, א"כ נשאר עומד על קו הדין, לכן אמר לו ישעי' כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, ונענש כולי האי. עכדה"ק.

ועל פי זה יתורץ הכתובים, **ואעשך לגוי גדול**, שם אתה זוכה לבנים וכאן אי אתה זוכה לבנים, ולכן בהליכך לארץ כנען בזה אתה חושש לקיום העולם, ולכן, **ואברכך בממון, ואגדלה שמך** וגו', ותזכה לכל טוב עולם הזה, כי אם חייש לקיום העולם אז גם הקב"ה מתנהג עמו במידת הרחמים, והכתוב מסיים, **וילך אברם כאשר דבר אליו ה'**, שהגם שהקב"ה הבטיחו שיזכה לטוב עולם הזה, מ"מ הלך אברם רק בשביל לקיים ציווי הבורא ב"ה.